

Північною Ірландією важливою стала стаття про необхідність возз'єднання єдиної ірландської держави [3, с. 85].

Ірландська громадянська війна, як і всі такі конфлікти, була трагедією. Але вона стала першим серйозним кроком до повної незалежності Ірландії.

1. Documents on Irish Foreign Policy Series: excerpts from the Anglo-Irish Treaty. Anglo-Irish Treaty, 6 December 1921 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nationalarchives.ie/topics/anglo_irish/dfaexhib2.html
2. Джексон Т. А. Борьба Ирландии за независимость / Томас Альфред Джексон [пер. с англ. и вступ. ст. В. Григорьева]. — М.: Издательство Иностранной литературы, 1949. — 362 с.
3. Нація, яка не капітулює [під ред. Ярослава Іляша, Віктора Пога]. — К.: Українська Видавнича Спілка, 2011. — 144 с.

Дяченко Д. Р.

Невідома історія боротьби Магатми Ганді

Під час другої англо-бурської (1899–1902) і англо-зулуської (1906) воєн Магатма Ганді служив у британській армії санітаром, хоча вважав справедливою боротьбу бурів і зулусів. Свої дії він розглядав як доказ лояльності індійців Британській імперії, що повинне було переконати англійців надати Індії право на самоврядування. «Я вважав, що якщо вимагаю прав як британський громадянин, то зобов'язаний, як такий, брати участь у захисті Британської імперії. Я вважав тоді, що Індія може стати незалежною тільки у рамках Британської імперії та при її сприянні. Тому я зібрав якомога більше товаришів і насилу добився, щоб нас прийняли в армію санітарами», — пише Ганді [2, с. 348]. Пізніше, він заохочував індусів служити в лавах британської армії та воювати з її ворогами. При цьому всьому він притримувався та агітував за ненасильницький шлях боротьби проти ворогів у межах та за кордонами Індії. Головним питанням для мене залишається те, що чи можна вважати, без сумніву, велику людину борцем за ненасильницький шлях боротьби?

У 1893 р. Ганді відправився у Південну Африку в якості адвоката для того, щоб представляти там провідну фірму індійських мусульман. Він організував Індійський національний конгрес у Південній

Африці і створив общину індійців, що чинили там героїчний, але ненасильницький опір «Чорному законодавству», введеному урядом Трансваалю. Ганді повернувся до Індії перед початком Першої світової війни. Він більше не одягався в костюми з вулиці Севил Роу в Лондоні. Він вирішив повернутися до давнього ведичного вірування в «Реальність» і «Правду», зробивши слово Сатя ключовим у назві революційного руху, зв'язавши його досить складним способом з джайністським, буддистським, а пізніше й з індуїстським поняттям ненасильства, ахимса, яке він також називав «Любов». З'єднавши Правду і Любов, заявляв Ганді, «можна зрушити світ». І він його зрушив.

Безглуздя Першої світової війни допомогло Магатмі Ганді перекопати багато його послідовників в тому, що західна цивілізація була «диявольською». Уся могутня структура урбаністичного, індустріального суспільства, наполягав Ганді, була жорстокою, репресивною, жадливою машиною, яка руйнувала людські душі і знищувала усе хороше і прекрасне, що існувало в природі. Подібно до Генрі Торо і Льва Толстого він виступав за найскромніший спосіб життя, що сильно наблизило його до більшості індійського народу, який здебільшого мешкав у селі. Його заклик був настільки традиційно індуїстським у більшості аспектів, що на нього почали дивитися скоріш як на йога або садху, мільйони індуїстів поклонялися йому як магатмі. Британський державний секретар у справах Індії під час Першої світової війни, член ліберальної партії Едвін Монтегю вважав його «троцькістом» і «мрійником», абсолютно не усвідомлюючи того величезного впливу на народні маси, яким володів Ганді, проповідуючи свої ідеї настільки простим способом. Крім того, Монтегю офіційно заявив в парламенті в середині 1917 р. про те, що «політика уряду Його Величності, з якою уряд Індії повністю згоден, — це збільшення участі індійців в кожному адміністративному органі і поступовий розвиток інститутів самоврядування з метою досягнення прогресу у справі створення в Індії відповідального уряду» [1, с. 215]. Усе це було схоже на те, що статус домініону для Індії тільки чекав закінчення війни. Проте все це принесло в Індію тільки ще жадливіші репресії, викликані введенням воєнного стану. Закон Роулетта, який Ганді затаврував «Чорним законом», продо-

вжив відміну громадянських свобод і правових гарантій, введених у військовий час, ставши першим законом, прийнятим урядом Індії після закінчення війни. «Фундаментальні принципи справедливості викорінювали, а конституційні права людей порушувалися в той час, коли вже не існувало ніякої небезпеки для держави», — заявив один з лідерів Національного Індійського Конгресу [1, с. 176]. Ганді призивав індійців молитися і присягнути ніколи не підкорятися цим мерзотним законам. Марші протесту і страйку руху Сатьяграха проходили від Бомбея до Делі, від Бенгалії до Пенджабу.

У квітні 1919 р. до битви приєднався Амрітсар, де міський парк, розташований менш ніж в півмилі від Золотого Храму сикхів, став наповненим болем місцем народження індійського революційного націоналізму. Реджінальд Дайер, збожеволілий британський бригадний генерал, віддав своїм солдатам гуркхам і белуджам наказ відкрити вогонь без попередження. Пізніше він заявив, що діяв таким чином для того, щоб «справити необхідне моральне враження» [2, с. 495]. Він убив близько 400 абсолютно безневинних людей та поранив — 1200. Лорд Челмсфорд оголосив такі дії просто «помилкою судження, що спричинила тимчасові наслідки» [2, с. 497]. Монтегю принаймні хоч наполягав на негайному відгуку і достроковій «відставці» Дайера. Але британська Палата лордів зібрала для нього переконливу суму грошей, щоб виразити свою вдячність Дайеру за його «відважну службу» британській Короні. Упродовж усієї війни індійцям говорили, що Британія та її союзники воювали проти пруського «варварства» і «політики залякування». Тепер же британці поводитися не краще за прусаків; навіть гірше, з точки зору індійців. Ганді почав свою першу загальнонаціональну Сатьяграху в серпні 1920 р. Він призвав індійців по всій країні бойкотувати британські товари, британські суди, британські школи, британські почесті, британську роботу, коротше кажучи, позбавити величезну, жажливу машину імперії індійської підтримки до тих пір, поки вона не встане. Він призвав своїх учнів прийняти страждання, накликати своєю поведінкою арешти, якщо треба, без страху дивитися смерті в обличчя і не прибігати у відповідь до насильства. «Жодна країна в історії не могла піднятися без очищення вогнем страждань», — нагадував ін-

дійський лідер мільйонам, які приєдналися до його революції. Уся Індія, здавалося, перетворилася на одну велетенську в'язницю до кінця 1921 р. у відповідь на заклик Магатми. Потім, всього декількома місяцями пізніше, навесні 1922 р., розлючений натовп спалив дві дюжини індійських поліцейських. Коли ці жахливі новини стали відомі Ганді, він публічно визнав, що зробив «помилку гімалайських розмірів» і оголосив про закінчення своєї кампанії.

У 1939 р. в Європі почалася смертоносна війна. У вересні 1939 р. віце-король лорд Челмсфорд зробив автократичну заяву про вступ Індії у війну на стороні Великобританії. Він запросив Ганді на військову конференцію в Дейліта попросив Ганді допомогти у вербуванні індійців: «Якщо ви згодні з тим, що імперія в цілому являється поплічником добра і що Індія, загалом, виграла від зв'язку з Англією, то чи не вважаєте ви, що обов'язком кожного індійського громадянина є надання допомоги імперії у важку годину? Після закінчення війни можете пред'явити які завгодно моральні вимоги і кинути нам будь-який виклик, але, будь ласка, після війни, а не тепер». На конференції Ганді вимовив: «З повною свідомістю своєї відповідальності я прошу підтримати цю резолюцію» [2, с. 580]. Відразу ж після приїзду він почав пропаганду за допомогою мітингів. Народ сходився на ці мітинги, але рекрутів набиралося не більше одного-двох. Індійці запитували: «Як можете ви, послідовник ахімси, пропонувати нам взятися за зброю?». У своєму щоденнику Ганді відмічав, що питання про аморальність вербування задавали всюди. «Та все ж наша завзятість перемагала. Один з моїх аргументів був таким, що з усіх злочинів британського володарювання в Індії історія визнає найбільш тяжким закон, позбавляючи увесь народ права носити зброю. Якщо ми хочемо, щоб цей закон був скасований, якщо хочемо навчитися володіти зброєю, то нам трапляється блискача нагода. Якщо середні верстви населення добровільно підуть в армію, його недовіра зникне і заборона носити зброю буде знята» [2, с. 587]. У листі віце-королеві Ганді писав: «Вважаю, що під час небезпеки ми повинні, як було вирішено, зробити беззастережну, таку, що йде від щирого серця, підтримку імперії, від якої ми чекаємо, що станемо її партнерами так само, як її заморські домініони. Абсолютно

ясно, що ця готовність викликана надією здійснити нашу мету в найближчому майбутньому. Якби я міг змусити своїх співвітчизників повернутися назад, то переконав би їх зняти усі резолюції Конгресу і не нашіптувати слова „самоврядування“ або „відповідальний уряд“, поки йде війна. Я змусив би Індію в критичний для імперії момент пожертвувати для неї усіма своїми силами, придатними до військової служби» [2, с. 603].

Підводячи підсумок, можна сказати про те, що Ганді дуже суперечлива постать. Як на мене, він використовував поняття «ненасильницького шляху боротьби», як йому було зручно. Зулуси мали право на боротьбу, як будь-який народ проти окупантів, проте Ганді допомагав британцям, тобто діяв на користь агресора. Проте пізніше засудив розстріли збоку британців. Звісно, для нього життя людини уявляло велику цінність, проте він розумів, що без збройного супротиву не можна зберегти британську імперію у війні. У питанні внутрішньої політики він розумів, що насильство проти уряду, яке має владу та зброю, було неможливим. На мою думку, він не хотів проливати кров на індійських землях. Це подвійні стандарти, бо криваві дії англійців — це акт агресії, проте заохочування до вступу в британську армію та участі солдат в битвах, для лобювання отримання незалежності — це цілком нормально. Все це підтверджує той факт, що в світі не існує чогось цілком білого або чорного, бо завжди існують суперечливі дії. Слід зазначити, що Ганді не спитав свій народ, чи готовий він на усі ці страждання? Терпіти арешти та військову службу заради ілюзорного «добре» завтра. Він не питав бажання рекрутів та простого люду, в цьому і полягає його помилка. Бо його народ не був до цього готовий ані фізично, ані морально. Гідно сприймати «страждання» — це великі фізичні та моральні зусилля, не кажучи вже про чітке розуміння, навіщо все це я роблю. Для мене залишається питанням, наскільки ця філософія є життєздатною у контексті війни на Сході нашої держави?

1. Уолперт С. Индия. История, культура, философия / Стенли Уолперт [пер. с англ. А. Глушаковой]. — М.: КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2013. — 320 с.
2. Ганди М. Моя жизнь. Моя вера / Махатма Ганди [пер. А. М. Вязьминой, Е. Г. Панфиловой, В. Н. Ахтырской]. — М.: Азбука-Аттикус, 2016. — 732 с.